

STICTOLEPTURA CORDIGERA, EEN NIEUWE BOKTOR VOOR DE
NEDERLANDSE FAUNA (COLEOPTERA: CERAMBYCIDAE)

Wilfried Ernst, Theodoor Heijerman & Theo Zeegers

De larven van veel boktorren leven in hout en kunnen zo makkelijk vanuit hun oorspronkelijke verspreidingsgebied naar elders vervoerd worden. In deze bijdrage wordt de eerste vondst van *Stictoleptura cordigera* in Nederland gemeld. Op 18 juli 2010 werd een enkel vrouwtje gevonden in een plantsoen in Hoofddorp. Het is een opvallende, rood met zwart gekleurde kever. Aangezien Hoofddorp ver verwijderd is van de dichtstbijzijnde populaties, gaan we voorsnog uit van import met bijvoorbeeld hout.

INLEIDING

De familie der boktorren is goed onderzocht in ons land (Teunissen 2009) en omvat veelal opvallende soorten. De afgelopen jaren zijn herhaaldelijk zuidelijke soorten in ons land opgedoken, bijvoorbeeld *Aegosoma scabricorne* (Scopoli, 1963) (Van Aartsen & Kervink 1980), *Cortodera humeralis* (Schaller, 1783) (Van Aartsen & Kervink 1980), *Callidium aeneum* (Degeer, 1775) (Cuppen 1999), *Chlorophorus varius* (Müller, 1766) (Teunissen 1998), *Leiopus femoratus* Fairmaire, 1859 (Teunissen & Janssen 2009) en *Phytoecia nigricornis* (Fabricius, 1782) (Teunissen & Heijerman in: Teunissen 2010). Aan dit rijtje voegen wij thans de volgende soort toe: *Stictoleptura cordigera* (Fuesslins, 1775).

Op 18 juli 2010 ving de eerste auteur een exemplaar in Hoofddorp (Noord-Holland) (fig. 1). De kever bevond zich op bloeiend koninginnekruid *Eupatorium cannabinum* (Asteraceae) bij de ingang tot het parkeerterrein van de Fanny Blankers-Koen Hal tegenover de heemtuin De Heimanshof (Amersfoortcoördinaten 108 480) (fig. 2-3). Het exemplaar is opgenomen in de collectie van NCB Naturalis te Leiden. In deze bijdrage geven we enige informatie over voorkomen en ecologie van deze soort.

HERKENNING

Stictoleptura cordigera is een makkelijk te herkennen soort en niet te verwarren met andere Nederlandse boktorren. Ze valt vooral op door de rode dekschilden waarop een kenmerkende zwarte vlek aanwezig is. De poten, de kop, het halschild en de onderkant van het abdomen zijn zwart. De gevonden kever is 15 mm lang; volgens diverse literatuurbronnen varieert de lengte tussen 14 - 20 mm. Rode dekschilden met een zwarte middenvlek treffen we verder slechts aan bij het vrouwtje van *Stenurella bifasciata* (Müller, 1776). Deze soort is echter veel kleiner, de zwarte vlek is ruitvormig, het achterlijf is deels rood en het halschild heeft spits uitgetrokken achterhoeken.

NOMENCLATUUR

Stictoleptura cordigera is in de loop van de tijd in verschillende genera geplaatst: *Leptura* (Koch 1968), *Brachyleptura* (Villiers 1978), *Corymbia* (Bense 1995, Zeegers & Heijerman 2008) en *Stictoleptura* (Sama 2002). In deze bijdrage volgen we de naamgeving van de recente catalogus van Löbl & Smetana (2010) waar de soort *Stictoleptura cordigera* wordt genoemd.

Ook ten aanzien van de auteursnaam vinden we verschillen in de literatuur. Er worden twee schrijfwijzen gebruikt, namelijk Fuesslins en Fuesslins.



Figuur 1. *Stictoleptura cordigera*, vrouwtje, Hoofddorp (NH), 18.vii.2010. Leg. Wilfried Ernst. Foto Theodoor Heijerman.

Figure 1. *Stictoleptura cordigera*, female, Hoofddorp (NH), 18.vii.2010. Leg. Wilfried Ernst. Photo Theodoor Heijerman.

De naam Fuesslins is echter de naam die de auteur zelf gebruikte in het artikel waarin de soort werd beschreven (Fuesslins 1775) en dus is Fuesslins, zoals gebruikt door ondermeer Bense (1995), Niehuis (2001) en Sama (2002) correct.

AREAAL

Stictoleptura cordigera is een thermofiele soort. Het verspreidingsgebied omvat de Westelijk Palaearctische regio sensu De Lattin (1967) met uitzondering van Macronesië en Sahara-Arabië (Danilevsky 2010, Löbl & Smetana 2010, Sama



Figuur 2. Vindplaats *Stictoleptura cordigera* in Nederland.
Figure 2. Site where *Stictoleptura cordigera* was found in the Netherlands.

2002, Sama et al. 2010). De noordgrens lag in Europa ten zuiden van 51° N van het Elbe-dal bij Děčín in Tsjechië (schrift. med. Lukas Cizek, 26.viii.2010), tot de Famenne in België (Muylaert 1990). In 2005 is deze boktor gevonden bij Rødbyhavn in Denemarken waar een stabiele populatie aanwezig is (Kavin 2009).

In Centraal- en West-Europa zal de soort vroeger een grotere verspreiding gehad hebben (Brustel et al. 2002, Horion 1974, Niehuis 2001). In Zwitserland blijft deze boktor beperkt tot de Rhône-vallei. Hier is de soort vanaf 1970 achteruit gegaan en na de laatste vondst bij Sitten in 1995 is de soort hier niet meer waargenomen. Alleen bij het meer van Lugano is *S. cordigera* nog steeds aanwezig (<http://lep.usn.ch/carto>). In Duitsland is het laatste individu enkele jaren geleden bij Dachau (Beieren) gezien (schrift. med. Johannes Voith, 27.viii.2010). Ofschoon in Oostenrijk recente waarnemingen ontbreken (schrift. med. Karl Adlbauer, 28.viii.2010) heeft de eerste auteur



Figuur 3. Omgeving van de vindplaats van *Stictoleptura cordigera*. De kever werd in de vegetatie naast het rode bord gevangen. Foto Wilfried Ernst.

Figure 3. Environment of the site where *Stictoleptura cordigera* was caught. The beetle was found in the vegetation in the vicinity of the red sign. Photo Wilfried Ernst.

deze boktor op 26 juli 1996 in het Stubai-dal tussen Fulpmes en Neustift op bloeiende berenklauw gezien.

HABITAT

Veel boktorren zijn bloembezoekers, met name die van de subfamilie Lepturinae, waartoe ook *S. cordigera* behoort. De dieren zijn waargenomen op bloemen van een reeks plantenfamilies, zoals roosachtigen, composieten en schermbloemen, waar zij pollen consumeren. Op Samos preferent *S. cordigera* bloeiwijzen van *Cistus*- en *Origanum*-soorten (Dauber 2004). Jenis (2001) noemt nog bloeiende uien (*Allium cepa*).

Over de ontwikkeling van de larven is maar weinig te vinden in de literatuur. De larven zijn polyfaag en leven in dood hout van loofbomen, met name *Quercus*-, *Fagus*-, *Castanea*- en *Pistacia*-soorten. Ook worden vruchtbomen genoemd (Niehuis 2001). In Israël komen zij voor in *Pinus*-soorten (Bytinski-Salz 1956, Bytinski-Salz & Sternlicht 1967). Hun levenscyclus duurt twee tot drie jaar (Hoskovec 2007).

DISCUSSIE

Sommige in de inleiding genoemde boktorren, zoals *Aegosoma scabricorne* (Van Aartsen & Kervink 1980) en *Leiopus femoratus* (Teunissen & Janssen 2009), zijn blijkbaar op eigen kracht vanuit het zuiden van Europa in ons land terecht gekomen. Een reeks andere boktorren zijn voorbeelden van een dispersie door antropogene activiteiten, zoals *Cortodera humeralis* door houtimport (Van Aartsen & Kervink 1980) en recentelijk de Oost-Aziatische boktor *Anoplophora chinensis* (Forster, 1771) door uit Azië geïmporteerde Japanse esdoorn *Acer palmatum* in het Westland (Engels 2008), in Boskoop (december 2009), Haarlemmermeer (juli 2010), Krimpen aan de IJssel en Maasland (augustus 2010).

In Frankrijk wordt aangenomen dat *S. cordigera* oude plekken uit de eerste helft van de 20e eeuw (zoals het dal van de Loire in het departement Indre-et-Loire) op eigen kracht heroverd heeft, zoals afgeleid kan worden uit de veelvuldige recente waarnemingen (schrift. med. Christian Cocquempot, 26.VIII.2010). In België was deze boktor in de Famenne reeds voor 1950 aanwezig

en is vanaf 1950 op een andere locatie teruggevonden (Muylaert 1990).

Het individu van *S. cordigera* in Hoofddorp dankt waarschijnlijk zijn aanwezigheid aan menselijke activiteiten. Het dier kan afkomstig zijn uit bloemtransporten rondom Schiphol en Aalsmeer, uit geïmporteerd hout in de havens van IJmuiden en Amsterdam, uit een camper of versleept zijn met bomen. In de komende jaren moet blijken of in de Haarlemmermeer meer individuen verschijnen en of die een lokale populatie zullen opbouwen. In dit gebied is dit bijvoorbeeld bij de zweefvlieg *Volucella zonaria* (Poda, 1761) (Diptera: Syrphidae) al gelukt. Na incidentele vondsten in de late jaren 1980 is er nu een stabiele populatie in Hoofddorp aanwezig.

LITERATUUR

- Aartsen, B. van & F. Kervink 1980. Interessante en nieuwe boktorren voor de Nederlandse fauna (Coleoptera, Cerambycidae). – Entomologische Berichten 40: 117-118.
- Bense, U. 1995. Longhorn beetles. Illustrated key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe. – Margraf Verlag, Weikersheim.
- Brustel, H., Berger, P. & Ch. Cocquempot 2002. Catalogue des Vesperidae et des Cerambycidae de la faune de France (Coleoptera). – Annales de la Société Entomologique de France (n.s.) 38: 443-461.
- Bytinski-Salz, H. 1956. The Cerambycidae of Israel. – Bulletin of the Research Council of Israel 5B: 207-226.
- Bytinski-Salz, H. & M. Sternlicht 1967. Insects associated with oaks (*Quercus*) in Israel. – Israel Journal of Entomology 2: 107-143.
- Cuppen, J.G.M. 1999. *Callidium aeneum*, een nieuwe boktor (Coleoptera, Cerambycidae) voor Nederland. – Entomologische Berichten 59: 145-147.
- Danilevsky, M.L. 2010. A check-list of longicorn beetles (Coleoptera, Cerambycoidea) of Europe. – <http://www.cerambycidae.net/europe.html>
- Dauber, D. 2004. Beitrag zur Kenntnis der Cerambycidenfauna von Samos (Coleoptera, Cerambycidae). – Linzer biologische Beiträge 36/1: 81-88.
- Engels A. 2008. Acht vragen over de Oost-Aziatische boktor. – Tuin en Landschap 8: 47.
- Fuesslins, J.C. 1775. Verzeichnis der ihm bekannten Schweizerischen Insekten. – Heinrich Steiner und Compagnie, Zürich & Winterthur.
- Horion, A. 1974. Faunistik der Mitteleuropäischen Käfer. Bd. 12. Cerambycidae. III-XVI. – Verlagsdruckerei Ph. C. W. Schmidt, Neustadt a.d. Aisch.
- Hoskovec, M. 2007. Longhorn beetles (Cerambycidae) of the West Palearctic Region. – <http://www.cerambyx.uochb.cz/corcord.htm>.
- Jenis, I. 2001. Long-horned beetles. Vesperidae and Cerambycidae of Europe. Vol. 1. (Prioninae, Lepturinae, Spondylidinae, Cerambycinae, Lamiinae). – Atelier Regulus, Zlín.
- Kavin, M. 2009. Rødbyhavn. Banerealerne her er Danmarks mest unikke insektlokalitet. – Bladløppen 28: 24-29
- Koch, K. 1968. Käferfauna der Rheinprovinz. – Decheniana Beihefte, Bonn 13: 1-382.
- Lattin, G. de 1967. Grundriss der Zoogeographie Hochschullehrbücher für Biologie. Vol. 12. – Gustav Fischer, Jena.
- Löbl, I. & A. Smetana (eds.) 2010. Catalogue of Palearctic Coleoptera. Vol. 6. Cerambycidae, Megalopodidae, Orsodacnidae, and Chrysomelidae. – Apollo Books, Stenstrup.
- Muylaert, A. 1990. Faune de Belgique. Longicornes (Cerambycidae). – Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Bruxelles.
- Niehuis, M. 2001. Die Bockkäfer in Rheinland-Pfalz und im Saarland. Fauna und Flora in Rheinland-Pfalz, Beihefte 26. – Gesellschaft für Naturschutz und Ornithologie Rheinland-Pfalz, Landau.
- Sama, G. 2002. Atlas of the Cerambycidae of Europe and the Mediterranean Area. Vol. 1-V. – Kabourek, Zlín.
- Sama, G., J. Buse, E. Orbach, A.L.L. Friedman, O. Rittner & V. Chikatunov 2010. A new catalogue of the Cerambycidae (Coleoptera) of Israel with notes on their distribution and host plants. – Munis Entomology & Zoology 5: 1-51.
- Teunissen, A.P.J.A. 1998. Nieuwe en zeldzame boktorren voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Cerambycidae). – Entomologische Berichten 58: 11-14.

- Teunissen, A.P.J.A. 2009. Verspreidingsatlas van Nederlandse boktorren (Cerambycidae). – European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Teunissen, A.P.J.A., 2010. Cerambycidae - boktorren. – In: Vorst, O. (ed.) Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 1-137, Annex 144-148.
- Teunissen, A.P.J.A. & R.P. Janssen 2009. Noordwestelijke areaaluitbreiding van de kleine nevelboktor *Leiopus femoratus* (Coleoptera: Cerambycidae). – Entomologische Berichten 69: 13-15.
- Villiers, A. 1978. Faune de Coléoptères de France. 1. Cerambycidae. – Lechevalliers, Paris. [Collection Encyclopédie Entomologique 42, Ser. A.]
- Zeegers, Th. & Th. Heijerman 2008. De Nederlandse boktorren (Cerambycidae). – Entomologische Tabellen 2: 1-119.

SUMMARY

Stictoleptura cordigera, a new longhorn beetle for the Dutch fauna (Coleoptera: Cerambycidae)

One specimen of *Stictoleptura cordigera* was found on July 18, 2010, on flowers of *Eupatorium cannabinum* (Asteraceae) at Hoofddorp near Amsterdam. It is the first occurrence of this longhorn beetle in the Netherlands. Some information is presented on its distribution and ecology. It is likely that the dispersal of *S. cordigera* to the Netherlands is the result of human activities.

W.H.O. Ernst
Sem Dresdenlaan 4
2132 KS Hoofddorp
who.ernst@quicknet.nl

Th. Heijerman
Leerstoelgroep Biosystematiek, Sectie Diertaxonomie
Wageningen Universiteit
Droevendaalsesteeg 1
6708 PB Wageningen

Th. Zeegers
Eikenlaan 24
3768 EV Soest

